

ULKOMINISTERIÖLLE

Viite: PCOTMWM8-21

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto YK:n Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälisen yleissopimuksen Suomen seitsemännen määräaikaisraportin laatimista varten

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi laadittavaa raporttia lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Suomen seitsemäs määräaikaisraportti

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimuksen osalta (1966; SopS 6/1976) Suomi on hyväksynyt yleissopimuksen osalta uuden yksinkertaistetun raportointimenettelyn. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea on hyväksynyt istunnossaan Suomen seitsemättä määräaikaisraporttia varten maaliskuussa 2019 kysymykset, joihin Suomen tulee vastata 2.4.2020 mennessä.

Lapsiasiavaltuutetun lausunto

Yleistä

Lapsiasiavaltuutettu arvioi lapsen oikeuksien kannalta kysymyksiä 6, 21, 22 ja 27 lapsen oikeuksien näkökulmasta. Yleisesti lapsiasiavaltuutettu toteaa, että lapsen oikeuksien yleissopimus koskee kaikkia alle 18vuotiaita, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan lapsi ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä aikaisemmin (1 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt seuraavat artiklat perustavanlaatuisiksi yleisperiaatteiksi koko lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa:

- lapsen edun ensisijaisuus kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)
- lapsen oikeus syrjimättömyyteen ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla)
- lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudelli-

sisä ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä (12 artikla) ja

- lapsen oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)

Kysymys 6

Please indicate to what extent adequate mental health services, including community-based services are available and accessible throughout the territory of the State party, including for asylum-seekers and migrants. Please indicate to what extent the measures taken have contributed to reduce the suicide rate in the State party. Please provide information the comprehensive reform of the Alcohol Act that entered into force in March 2018, in particular explain how it includes specific measures to prevent alcohol abuse, particularly among young persons.

Useissa selvityksissä¹ on todettu, että lastensuojelun ja psykiatrian välisessä yhteistyössä on puutteita. Myös ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisuissa on todettu, että lasten- ja nuorisopsykiatristen palveluiden saatavuudessa on suuria puutteita eri sairaanhoitopiireissä².

Lastensuojelulain (41//2007) 15 §:n mukaan terveystieteiden ja sairaanhoitopiiriin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Vastaava säännös on terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 § 2 momentissa, jonka mukaan riittämättömät terveydenhuollon palvelut eivät voi olla syynä lastensuojelun asiakkuudelle. Käytännössä psykiatrisesti oireilevien lasten tutkimus- ja hoitopaikkojen puute kuitenkin aiheuttaa tarvetta sijoittaa lapsia kodin ulkopuolelle.

Vuonna 1997 Suomessa syntyneiden kohorttia koskevassa tutkimuksessa³ todettiin, että kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista 64 %:lla oli diagnosoitu jokin mielenterveyden häiriö, kun osuus ei-sijoitettujen kohdalla oli 17 %. Teini-ikässä sijoitetuista peräti 69 %:lla oli jokin mielenterveyden häiriötä indikoiva diagnoosi. Tutkimusten tulokset osoittavat, miten tärkeää on, että lastensuojelun ja psykiatrian palvelut toimivat yhteistyössä. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 15 (2013)⁴ korostaa mielenterveyden ongelmien yleisyyttä lasten ja nuorten keskuudessa ja kehottaa sopimusvaltioita panostamaan ei-lääkkeelliseen, psykososiaalista ja kansanterveydellistä tukea korostavaan ennalta ehkäisevään hoitoon.

Myös turvapaikanhakijalapsilla on oikeus saada terveystieteitä, mukaan lukien mielenterveyspalvelut. Sen sijaan maassa laittomasti oleskelevilla on lakisääteinen oikeus ainoastaan kiireellisiin terveydenhuoltopalveluihin.

Lasten ja nuorten itsemurhien määrä on kasvanut vuodesta 2015 vuoteen 2017⁵⁶

¹ Esimerkiksi: Vuoristo, Niina (2017) *Lapsen asema lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnalla*. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen liittyvä lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto.
<https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=9ba92434a905-47c5-8b46-c3a4709fd878>; Heino, Tarja ym. (2018) *Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteiset asiakkaat*. Päätöksen tueksi 50/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137068/THL_PT_50_2018_verkkoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Puustinen-Korhonen, Aila (2013) Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Helsinki: Kuntaliitto.
<https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun-kuntakysely-2013.pdf>.

² Esim. apulaisoikeuskansleri 24.04.2019 / Dnro OKV/657/1/2018

(http://www.okv.fi/media/filer_public/b1/57/b157630e-71a8-4543-9768-d23962b6bf57/okv_657_1_2018.pdf)

³ <https://thl.fi/documents/605877/3690153/THL+lastensuojelu+mt+ja+hyvinvointi+valmis+-+Copy.pdf/6e603e63-b6f14d02-843d-060da4f30b9d>

⁴ YK:n lapsen oikeuksien yleiskommentti nro 15(2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta.
http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_15_julkaisu.pdf

⁵ Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt [verkkójulkaisu]. ISSN=1799-5051. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu:

⁶ 9.2019].

Itsemurhat muuttujina Ikä, Sukupuoli, Tiedot ja Vuosi 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017

- 14	1	2	0	2	2	5	3	5
15 - 19	39	43	44	32	28	17	23	32

Suomessa ei ole vielä laadittu kansallista itsemurhien ehkäisyohjelmaa, mutta sen valmistelu on aloitettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimana. Lasten ja nuorten itsemurhien ehkäisyssä keskeisiä ovat ehkäisevät lasten ja nuorten sosiaali- ja terveystalvet, erityisesti oppilashuoltolain (1287/2013) mukaiset yksilöllisen oppilashuollon palvelut. Kunnat ovat kuitenkin panostaneet palveluiden tosiasialliseen saatavuuteen hyvin vaihtelevasti ja osin riittämättömästi⁷.

Peruskouluikäisten lasten ja nuorten päihteiden käyttö ja mielenterveyden ongelmat ovat yhteydessä koulussa esiintyviin käyttäytymisen ongelmiin, kuten luvattomiin poissaoloihin ja sairauspoissaoloihin sekä levottomuuteen⁸. Koulu on siten avainasemassa havaitsemaan lapsen ja nuoren ongelmia ja puuttumaan niihin ajoissa.

Nuorten alkoholinkäyttö on tilastollisesti tarkastellen vähentynyt viime vuosien aikana. Alkoholilaki uudistettiin vuonna 2018, minkä johdosta alkoholin saatavuus helpottui. Tutkimuksissa on havaittu selkeä yhteys alkoholin saatavuuden ja nuorten alkoholin käytön välillä. Lasten ja nuorten päihteiden käytön tilastollisen vähenemisen lisäksi on kuitenkin huomattava, että päihteiden käytön lisäksi erilaisten sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat kasautuvat yhä enemmän samoille lapsille ja nuorille⁸.

Tuoreessa Kouluterveyskyselyssä nuorten alkoholinkäyttö ei ollut lisääntynyt: tosi humalassa kerran kuukaudessa olevien 8. ja 9. luokkalaisten osuus on ajalla 2008 – 2019 vähentynyt 17 %:sta 10 %:in, lukiolaisten 26 %:sta 18 %:in ja ammattikoululaisten 40 %:sta 27 %:in. Täysraittiiden nuorten määrä on samassa ajassa noussut 8. ja 9. luokkalaisten kohdalla 41 %:sta 61 %:in, lukiolaisten 23 %:sta 35 %:in ja ammattikoululaisten 15 %:sta 29 %:in. Kouluterveyskyselyn tiedonkeruu on kuitenkin toteutettu vuonna 2018, joten kyselyn tulokset eivät luotettavasti mittaa alkoholilainsäädännössä tehtyjen muutosten vaikutuksia.

Kysymys 21

Please provide information on the child welfare services available and to what extent these services ensure full protection to families with children, particularly those belonging to minorities, including those with immigrant background. Please provide information on the implementation of the legislation on foster care and measures adopted to promote family and community-based care for children deprived of a family environment and explain the mechanisms in place to monitor the rights of children in institutions or foster care..

Lastensuojelulain (417/2007) mukaista lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua tulee olla saatavilla kaikissa kunnissa. Myös turvapaikanhakijalapsille tulee tarjota lastensuojelulain mukaisia toimia. Lastensuojelulain 50 §:n mukaan laitoshoidon sijaishuoltona voidaan järjestää, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Perhehoidon käyttö on lisääntynyt viime vuosina, mutta ei samassa suhteessa, kuin sijoitettujen lasten määrä on kasvanut. Yksi selittävä tekijä

⁷ Hietanen-Peltola yms. *Koulupsykologipalvelujen yhdenvertaisuudessa on kehittämistarpeita – tuloksia perusopetuksen opiskeluhuollon seurannasta 2018*. THL:n tutkimuksesta tiiviisti –julkaisu 5/2019 ja *Koulukuraattoripalvelujen yhdenvertaisuudessa on kehittämistarpeita – tuloksia perusopetuksen opiskeluhuollon seurannasta 2018*. THL:n tutkimuksesta tiiviisti –julkaisu 4/2019.

⁸ Halme ym. *Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017*. Kouluterveyskyselyn tuloksia. THL, työpapereita 15/2018. ⁸ Halme ym. 2017.

on se, että sijoitusten määrän kasvu on painottunut 13 vuotta täyttäneisiin ja sitä vanhempiin lapsiin, joita ei ole tarkoituksenmukaista sijoittaa perhehoitoon tai heille ei ole löydettävissä sijaisperheitä.⁹

Lastensuojelulakiin on tulossa muutoksia 1.1.2018 alkaen. Aluehallintoviraston edustajalla tulee olemaan velvollisuus tarjota laitoksessa asuville lapsille tilaisuus henkilökohtaiseen keskusteluun. Lapsen sijaishuollosta vastaavilla tahoilla tulee olemaan aiempaa vahvempi velvollisuus huomioida lapsen itsemääräämisoikeus ja tiedottaa lapsen käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista. Lapsille ei ole kuitenkaan olemassa lapsiystävällisiä menettelyjä heidän käyttäessään oikeusturvakeinoja. Ongelmana ovat myös kanteluiden ja valitusten pitkät käsittelyajat.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri ovat kiinnittäneet huomiota lastensuojelun sijaishuollon valvonnan puutteellisiin henkilöresursseihin aluehallintovirastoissa. Erityisesti eduskunnan apulaisapulaisoikeusasiamies on ilmaissut huolensa myös siitä, etteivät lasten omat sosiaalityöntekijät monissa kunnissa selviä lasten sijoituksen valvomisesta runsaasta työmäärästä johtuen. Lastensuojelun valvontaan aluehallintovirastoissa on hieman lisätty henkilötyövoimaa vuonna 2019, mutta valvontaresurssit ovat edelleen liian niukat. Suuri puute on myös se, ettei laillisuusvalvontaviranomaisten toimivalta yllä toimeksiantosuhteisen perhehoidon valvontaan. Sijaisperheissä lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on 14.3.2019 asettanut Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän, joka työskentelee 30.6.2020 asti ja jolle on annettu laaja lastensuojelun sijaishuollon kehittämistehtävä.¹⁰

Kysymys 22

Please provide information on the measures taken to guarantee targeted support to all those living in poverty or at risk of poverty, in particular single-parent families, families with children, as well as young people.

Lapsiperheiden suhteellinen köyhyys on kasvanut Suomessa 1990-luvulta alkaen. Lapsiperheiden köyhyys on yhteydessä vanhempien elämänhallinnan vaikeuksiin, sairastavuuteen, matalaan koulutukseen ja työttömyyteen. Suomessa on kuitenkin havaittavissa kuitenkin myös se, että yli puolessa köyhistä lapsiperheistä huoltaja on työssä. Lapsiperheiden saamien tulonsiirtojen menot olivat vuonna 2016 reaalisesti samalla tasolla kuin ne olivat vuonna 2000. Samalla ajanjaksolla lapsiperheiden palveluihin kohdistuvat menot kasvoivat reaalisesti 72 prosenttia.¹¹ Lapsiasiavaltuutettu otti köyhyysongelmaan laajasti kantaa vuosikirjassaan 2018 ja esitti lukuisia politiikkatoimia lapsiköyhyyden vähentämiseksi.¹² Näistä subjektiivisen päivähoito-oikeuden palauttaminen myös kotona olevien vanhempien lapsille, ehkäisevän toimeentulotuen käytön edistäminen ja maksuton toisen asteen koulutus ovat edenneet hallitusohjelmakirjauksiksi.

⁹ THL, Lastensuojelu 2018 –tilasto. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-japerheet/lastensuojelu/lastensuojelu>

¹⁰ https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/cf606da0-ac2e-4d78-97b1-463c187a9d3c/2d74fab2-a2c4-4f57-9a6421665c5061d7/ASETTAMISPAATOS_20190321141054.pdf

¹¹ Karvonen, Sakari & Salmi, Minna (2016)(toim.) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. THL, työpapereita 30/2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1

¹² http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/04/LAPS_vuosikirja2018_FINAL.pdf

Kysymys 27

Please provide information on the measures adopted to ensure that children from disadvantaged groups, particularly those belonging to minorities, child migrants, child asylum seekers and refugee children have adequate access to preschool education. Please provide information on the specific steps taken to reduce school dropout rates and attainment gaps; to avoid de facto discrimination and segregation; and to combat bullying in schools of children of immigrant background and Roma children. Please describe the measures adopted to guarantee access to inclusive education for children with disabilities.

Perusopetuslain (628/1998) 4 § 1 momentin mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Tämä koskee myös turvapaikanhakijoita. Sen sijaan varhaiskasvatuksen järjestäminen ei ole lakisääteinen velvollisuus.

THL:n kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, maahanmuuttajataustaiset oppilaat, toimintarajoitteiset sekä sijaishuollossa olevat lapset voivat huonommin koulussa kuin oppilaat keskimäärin. He myös kokevat enemmän toistuvaa koulukiusaamista ja fyysistä väkivaltaa sekä syrjivää kiusaamista. Kyselyn mukaan he kokevat oppilashuollon palvelujen olevan vaikeammin saavutettavissa kuin oppilaat keskimäärin. Romanilapset kokevat myös edelleen syrjiviä asenteita koulussa.

Lapsiasiavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto määräaikaisraporttia varten ja pitää edellä mainittuihin teemoihin liittyviä toimenpiteitä ensisijaisina ja kiireellisinä.

Jyväskylässä 18.9.2019

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo Lakimies